

KALKINMA AJANSLARI
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

MUĞLA İLİNDE DIŞ TİCARET EĞİLİMLERİ

DR. AYŞE ESİN BAŞKAN
DR. BARIŞ KIYAK

2023

T.C. GÜNEY EGE KALKINMA AJANSI

Pamukkale Teknokent Kınıklı Mah.

Hüseyin Yılmaz Cad. B Blok Kat:3

Pamukkale/Denizli

Tel : 0 (258) 371 88 44

Faks : 0 (258) 371 88 47

E-Posta : info@geka.gov.tr

MUĞLA İLİ DIŞ TİCARET EĞİLİMİ**Yayın Sahibi:**

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı

Çalışmanın tüm hakları saklıdır. Bu çalışmanın tamamı ya da bir bölümü, fikir ve sanat eserlerine ilişkin ilgili mevzuat kapsamında uygun yazılı izin alınmadıkça hiçbir şekil ve yöntemle işlenip çoğaltılarak kullanılmaz. Çalışmadan kaynak gösterme kurallarına uyularak ve referans verilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

1. Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi	1
2. Pandemi Sonrası Dış Ticaret	2
3. Muğla İhracatında Öne Çıkan Sektörler	3
4. Muğla İthalatında Öne Çıkan Sektörler	7
5. Muğla’da Sektörler Bazında İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	10
6. Türkiye İhracatında Muğla’nın Öne Çıktığı Sektörler	12
7. Türkiye İthalatında Muğla’nın Öne Çıktığı Sektörler	13
8. Muğla’nın Sektörel Bazda Dış Ticaret Konumu	15
Sonuç ve Değerlendirme	17
Kaynakça	22

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Muğla'nın Sektörel Bazda Dış Ticaret Konumu.....	15
Tablo 2. Muğla Dış Ticaret Genel Konumu	20

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Muğla İhracatında Öne Çıkan 10 Sektörün İhracat Değeri (Milyon \$)	3
Şekil 2. Muğla İli İhracatının Ülkelere Göre Yoğunlaşması (Birikimli Yüzde Paylar)	7
Şekil 3. Muğla İthalatında Öne Çıkan 10 Sektörün İhracat Değeri (Milyon \$).....	8
Şekil 4. Muğla İli İthalatının Ülkelere Göre Yoğunlaşması (Birikimli Yüzde Paylar)	9
Şekil 5. Muğla'da Sektörler Bazında İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	10
Şekil 6. Muğla'da Sektörler Bazında İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (İlk 5-10 Sektör).....	11
Şekil 4. Türkiye İhracatında Muğla'nın Öne Çıktığı Sektörler	12
Şekil 5. Türkiye İthalatında Muğla'nın Öne Çıktığı Sektörler	14

1. ÇALIŞMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Bu çalışmanın temel amacı, Muğla ili dış ticaret verilerini kullanarak ihracat ve ithalatta öne çıkan sektörleri belirlemek ve bu sektörlerin Muğla ilinin ekonomik yapısındaki rolünü analiz etmektir. Bununla birlikte, çalışma Muğla ilinin dış ticaret performansını diğer 81 ille karşılaştırarak ilin konumunu değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Muğla ilinin sektörel bazda ihracatının ithalatı karşılama oranını inceleyerek ilin dış ticaret dengesini değerlendirmekte ve gelecek dönemdeki potansiyelini tahmin etmeyi hedeflemektedir.

Muğla ilinin dış ticaret verilerini analiz etmek için nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. İlk adımda, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından sağlanan ISIC Rev 3 Düzey 2 kodlarına dayanan Muğla ilinin ihracat ve ithalat verileri toplanmıştır. Bu veriler, 2020-2022 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Verilerin analizi için istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. İhracat ve ithalat verileri sektörel bazda ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve Muğla ilindeki öne çıkan sektörler belirlenmiştir. Ayrıca, Muğla ilinin ihracatının ülke bazında dağılımı ve ülke payı analiz edilerek Muğla ilinin dış ticaret ilişkileri ortaya konulmuştur.

Çalışmanın sonucunda elde edilen veriler, istatistiksel analizler ve grafikler yardımıyla sunulmuştur. İhracat ve ithalat verilerinin zaman içindeki değişimleri ve eğilimleri değerlendirilmiştir. Ayrıca, Muğla ilinin dış ticaret performansı, diğer 81 il ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı hesaplanarak Muğla ilinin dış ticaret dengesi ve gelecek potansiyeli üzerine çıkarımlarda bulunulmuştur.

Sonuç bölümünde, elde edilen bulgular özetlenerek Muğla ilinin dış ticaret performansı ve gelecek öngörülleri değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler temel alınarak Muğla ilinin dış ticaret kapasitesinin artırılması için öneriler sunulmuştur. Öneriler, ihracatın çeşitlendirilmesi, yeni pazarlara açılma, sektörel rekabet gücünün artırılması gibi alanlara odaklanmaktadır. Muğla ilinin dış ticaret verilerini kullanarak yapılan kapsamlı bir analizi sunan çalışmanın amacı, ilin ihracat ve ithalatının sektörel dağılımını belirlemek ülke bazında payını analiz etmek ve dış ticaret performansını değerlendirmektir. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular, gelecek dönem öngörülleri ve öneriler, Muğla ilinin dış ticaret kapasitesini artırmaya yönelik stratejilerin belirlenmesine katkı sağlayabilir.

2. PANDEMİ SONRASI DIŞ TİCARET

Pandemi, dünya genelinde dış ticaret üzerinde önemli etkilere neden olmuştur. COVID-19 salgını, uluslararası lojistik zincirlerinde aksamalara, tedarik zinciri sorunlarına ve seyahat kısıtlamalarına yol açarak dünya ticaretinin akışını zorlaştırmıştır. Tedarik zincirinde yaşanan aksamalar, fabrikaların kapanması, sınırların kapanması ve nakliye sınırlamaları, dünya genelinde mal ve hizmet ticaretinin azalmasına neden olmuştur. Ayrıca, talepteki düşüş ve gelir kayıpları da ticareti olumsuz etkilemiştir. Bu durum, birçok sektörde sipariş iptalleri, ihracat düşüşleri ve ekonomik durgunluklara yol açmıştır. Türkiye, pandemi nedeniyle hem ihracat hem de ithalat açısından olumsuz etkilenmiştir. Dünya genelindeki talep düşüşü ve lojistik sorunlar, Türk ihracatçıların yurt dışı pazarlara erişimini zorlaştırmıştır. Özellikle tekstil, otomotiv ve turizm gibi sektörler, ihracat gelirlerinde önemli düşüşler yaşamıştır. Ayrıca, ithalat tarafında da sıkıntılar yaşanmış ve yurt dışı tüketim malzemelerindeki arz eksikliği nedeniyle üretim süreçleri aksamıştır.

Muğla, Türkiye'nin önde gelen bir turizm merkezi olmasının yanı sıra dış ticaret açısından da önemli bir konuma sahiptir. Pandeminin ilk ortaya çıktığı dönemlerde, dünya genelinde uygulanan sıkı seyahat kısıtlamaları ve karantina önlemleri, Muğla'nın dış ticaretini olumsuz yönde etkilemiştir. Turizm sektöründeki daralma, ülkeye gelen turist sayısının azalmasına yol açmış ve bu da Muğla'daki ticari faaliyetlerin yavaşlamasına neden olmuştur. Turizm sektöründeki gerileme, otel, restoran, seyahat acenteleri gibi birçok işletmenin faaliyetlerini durdurması veya sınırlamasıyla sonuçlanmıştır.

Muğla, zeytinyağı, tütün, incir, pamuk, turuncgiller, mandalina, narenciye gibi tarımsal ürünlerin üretiminde önemli bir role sahiptir. Ancak pandemi sürecinde, tarım sektöründe yaşanan sorunlar Muğla'nın dış ticaretini etkilemiştir. Özellikle ihracat yapılan ülkelerdeki talep düşüşü, tarımsal ürünlerin satışında sıkıntılar yaratmıştır. Aynı zamanda, tarım ürünlerinin hasat ve nakliyesinde yaşanan lojistik sorunlar da ihracatın azalmasına neden olmuştur.

Bununla birlikte, pandeminin dış ticaret üzerindeki olumsuz etkilerine rağmen, Muğla'daki işletmeler değişime uyum sağlama çabalarını artırmışlar, özellikle balıkçılık ve gıda ürünleri ihracatı 2020, 2021, 2022 yılları arasında sürekli artış sağlamıştır.

Muğla ilinin toplam dış ticaret değerleri farklı yıllar açısından incelendiğinde; Muğla ilinde 2014 yılında 342.858.020 dolar ihracat ve 128.593.845 dolar ithalatın gerçekleştirildiği, 2018 yılında ise hem ihracat hem de ithalat değerlerinin artarak ildeki ihracatın 507.858.445 ve ithalatın 255.607.422 dolara yükseldiği görülmektedir. Ekonomide yaşanan ani fiyat artışları ve dalgalanmalar nedeni ile artan maliyetlere rağmen 2022 yılında gelindiğinde ise ihracatın 1.011.213.146 dolar ve ithalatın ise

410.409.879 dolar şeklinde gerçekleşerek önceki dönemlere kıyasla önemli bir artışın kaydedildiği görülmektedir. Muğla ili ihracatı 2014-2022 yılları arasındaki dönemde genel olarak artış eğilimindeyken, ilin ithalatı ise daha dalgalı bir eğilim göstermiştir.

3. MUĞLA İHRACATINDA ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER

Muğla ili dünyaca ünlü turizm destinasyonları, özel çevre koruma bölgeleri, deniz ve çevresine bağlı ekonomik faaliyetleri ile daha çok öne çıkan bir ildir. İlde Gayrisafi Yurtiçi Hasıla içerisinde en yüksek pay hizmetler sektörüne aitken tarımsal faaliyetlerin payı ülkenin genel payından daha yüksek sanayinin payı ise daha düşüktür.

Türkiye İhracatçıları Meclisi (TİM)'in verilerine göre, Muğla 2022 yılında Türkiye'deki en fazla ihracat yapan 24. ildir. TÜİK verilerine göre ise Muğla ili ihracatı 2014-2022 yılları arasındaki dönemde genel olarak artış eğilimindeyken, ilin ithalatı ise daha dalgalı bir eğilim göstermiştir.

Muğla ili ihracatında 2022 yılı TÜİK verilerine göre öne çıkan 10 sektör incelendiğinde sırasıyla **gıda ürünleri ve içecek**, **balıkçılık**, **metalik olmayan diğer mineral ürünler**, **taşocaklığı ve diğer madencilik**, **tarım ve hayvancılık**, **mobilya ve b.y.s. diğer ürünler**, **diğer ulaşım araçları**, **plastik ve kauçuk ürünleri**, **b.y.s. makine ve teçhizat**, **metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)** sektörlerinin 368,82 milyon dolar-8,37 milyon dolar aralığında ihracat ile öne çıktığı görülmektedir. (Şekil 1)

Şekil 1. Muğla İhracatında Öne Çıkan 10 Sektörün İhracat Değeri (Milyon \$)

Kaynak: TÜİK, 2022 Yılı Verileri

Muğla ilinin ihracatında özellikle gıda ürünleri ve içecek ile balıkçılık sektörleri öne çıkmakta ilk iki sırada zaman zaman yerleri değişerek ilin ihracatında ağırlıklarını korumaktadır.

Ege denizindeki 1.484 km kıyı uzunluğu ile Türkiye'nin en uzun kıyı uzunluğuna sahip olan Muğla ili coğrafik birçok özelliğinden ülkenin balıkçılık sektöründeki öncü ili olarak faydalanmaktadır. Küresel gıda ihtiyacının karşılanmasında hayati öneme sahip olan balıkçılık sektörü, deniz balıkları avcılığı, içsu ürünleri avcılığı, su ürünleri yetiştiriciliğini de kapsamaktadır. Muğla ili kültür balıkçılığında da Türkiye'de önemli bir yere sahip olup ilde çoğunlukla çipura (deniz), levrek (deniz), alabalık (Gökkuşaağı, içsu), minekop (deniz) ve sarıağız (deniz) başta olmak üzere yaklaşık 20 tür¹ üretilmektedir. Muğla'daki balıkçılık faaliyetlerinin ilin ve Türkiye'nin ekonomisine katkısı yüksektir. İldeki balıkçılık sektöründeki ihracatın büyük bölümünü çipura ve levrek oluştururken özellikle son yıllarda alabalık ihracatında da önemli bir artış² kaydedilmiştir.

Bununla birlikte 2022 yılında Muğla ilinin en ihracatçı olduğu sektör olan gıda ürünleri ve içecek imalatının altında yer alan "Balık ve Balık Ürünlerinin İşlenmesi ve Saklanması" alt sektörü ile de il öne çıkmakta ve aslında ilk ikide yer alan iki sektörün birbiri ile ilişkisi de görülmektedir. Muğla'dan 84 ülkeye³ ildeki ihracat izinli balıkçılık ürünleri işletmesinde tüketime sunulmak üzere taze soğutulmuş, dondurulmuş, bütün, fileto ve işlenmiş füme olarak üretilen deniz ürünleri de ihraç edilmektedir. Dolayısıyla balıkçılık ve balıkçılıktan elde edilen ürünlerin işlenmesi ile elde edilen ürünler Muğla ili ekonomisinde ve ilin Türkiye ihracatına katkısında önemli bir rol oynamaktadır.

Muğla İl Sanayi Durum Raporunda da dikkat çekildiği üzere Muğla ilindeki sanayi işletmelerinin sektörel dağılımında ilk sırada "gıda ürünlerinin imalatı", ikinci sırada "diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı", üçüncü sırada ise "diğer madencilik ve taş ocakçılığı" sektörlerinin yer aldığı görülmektedir. İlde "ham petrol ve doğal gaz çıkarımı", "tütün ürünleri imalatı", "kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı" ve "bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı" sektörlerinde faaliyet gösteren herhangi bir işletme ise bulunmamaktadır.⁴ Bu sektörel dağılım ihracatta önde olan Şekil 1'de yer alan sektörler ile benzerlik göstermektedir.

Muğla ili iklimi, coğrafik özellikleri, kırsal nüfusu ve ekolojik avantajları sebebi ile önemli bir tarım kentidir. Başlıcaları zeytin, bal, badem, nar, domates, turuncgiller olan Türkiye'de üretilen birçok ürünün yetiştirilebildiği il için tarım ve hayvancılık sektörü ihracat değerleri ile Muğla'nın ilk beş sektörü

¹ TOBB, Muğla Ticaret ve Sanayi Odası, Muğla Ticret Borsası, Bodrum Ticaret Odası, Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası, Marmaris Ticaret Odası, Milas Ticaret ve Sanayi Odası, Muğla Ekonomik Görünüm Raporu.

² Dünya Gazetesi, Muğla'dan 84 ülkeye su ürünleri ihraç edildi, (Tarım İl Müdürünün Açıklaması), 23 Ocak 2023.

³ Dünya Gazetesi, Muğla'dan 84 ülkeye su ürünleri ihraç edildi, (Tarım İl Müdürünün Açıklaması), 23 Ocak 2023.

⁴ Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Muğla İli Sanayi Durum Raporu 2020.

arasında yer almaktadır. İhracat açısından da öne çıkan Bodrum mandarini, Muğla çam balı, Milas zeytinyağı, Milas yağı zeytini gibi ürünleri coğrafi işaretli ürünlerdendir.

Muğla ili önemli düzeyde yer altı kaynak ve zenginliğine sahiptir. Bu kapsamda ildeki taş ocaklığı ve madencilik ile diğer mineral ürünlerin üretimi sektörleri hem imalat hem ihracat açısından önem taşıyan ekonomik faaliyet alanlarıdır. Yoğunluk sırasıyla; maden kömürü, feldspat, krom, grafit, kalsit başta olmak üzere, kuvars, zımpara, alüminyum, dolomit ve mika madeni üretimi yapılmaktadır. Ayrıca Muğla ilinde değerli taş işlenmesi gibi üretim alanları da önem kazanmaktadır. Yatağan ilçesinde linyit kömürü, Fethiye ilçesinde krom yatakları yaygın olarak bulunmaktadır. İlde önemli mermer yataklarının bulunmasının yanı sıra mermer işlemciliği de ilin önemli ekonomik faaliyetlerindendir. Muğla ilindeki imalat sanayi firmalarının %24,71'i mermer üretimi, %2,29'u maden ürünleri üretimi yapmaktadır. Muğla ekonomisi içinde ağırlığı görülen “mermer” sektörü, istihdam sağlama açısından il için en önemli imalat sanayi alanlarından biri olup firma sayısı olarak gıda sektöründen daha az olmasına rağmen önemli bir katma değer yaratmaktadır.⁵ Ancak Muğla ilinde üretilen maden ve diğer metalik olmayan mineral ürünlerin farklı illerde kayıtlı firmalar tarafından farklı gümrük kapılarından ihraç edilmesi nedeniyle ilin gerçek ihracat rakamının biraz daha fazla olabileceği değerlendirilmektedir.

Muğla ilinin 2020-2022 yılları arasındaki dönem ihracat değerleri incelendiğinde; **gıda ürünleri ve içecek, balıkçılık ve metalik olmayan diğer mineral ürünler, diğer ulaşım araçları, plastik ve kauçuk ürünleri, b.y.s. makine ve teçhizat, metal eşya sanayi** sektörlerinin sürekli bir artış gösterdiği, **taş ocaklığı ve madencilik**in 2020 yılına göre 2021 yılındaki artışının 2022 yılından fazla olduğu ve dalgalı bir seyir izlediği, **tarım ve hayvancılık** sektörünün 2021 yılında artış gösterdiği, 2022 yılında 2020 yılı değerinin biraz üstüne doğru gerilediği, **mobilya ve b.y.s ürünler** sektöründe 2021 yılında artış görüldüğü, 2022 yılında çok az bir düşüşle benzer değerini koruduğu görülmektedir.

Söz konusu sektörler arasında özellikle **diğer ulaşım araçları sektörüne** ilişkin ihracat değerlerinin 2020-2022 yıllarını kapsayan dönemde rakamsal olarak nispeten düşük olmasına rağmen önemli bir oranda yükseliş kaydetmesi ilin ekonomik faaliyetlerinin katma değer içerir şekilde çeşitlenmesine yönelik olumlu bir örnek olarak dikkat çekmektedir. Bu durum Muğla ilinin denize bağlı ekonomisine ilişkin bir başka gösterge olarak değerlendirilmektedir. Muğla ilinde özellikle son yıllarda yat ve tekne yapım faaliyetleri hız kazanmış ve önemli bir ivme yakalamaya başlamıştır. İlin lokomotif sektörlerindeki sermaye birikiminin imalat sanayinde daha fazla kullanılması ile ortaya çıkan katma

⁵ Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Muğla İli Sanayi Durum Raporu 2020.

değeri yüksek ürünler Muğla ekonomisinin canlanmasında önemli olup özellikle son yıllarda Bodrum'da artan yat imalatı ve ihracatı bunun bir işaretidir.

Muğla ilinin ihracat yaptığı ülkeler ağırlıklı olarak Avrupa Birliği ülkeleri olmakla birlikte dünyanın değişik bölgelerindeki birçok ülkeye ihracat yapılmaktadır Örneğin TÜİK verilerine göre 2014 yılında en fazla ihracat yapılan ülkeler sırasıyla Rusya Federasyonu, Yunanistan, Amerika Birleşik Devletleri, İsrail, Birleşik Krallık, Almanya, Hollanda, Japonya, İspanya iken 2018 yılında en fazla ihracat yapılan ülkeler sırasıyla Yunanistan, Almanya, Hollanda, Rusya Federasyonu, İsrail, İtalya, ABD, İspanya, İngiltere, Portekiz, Japonya, Malta, Marshall Adaları şeklindedir. 2022 yılında ise en fazla ihracat yapılan ülkeler Rusya Federasyonu, Yunanistan, Amerika Birleşik Devletleri, İsrail, Birleşik Krallık, İtalya, Almanya, Japonya, İspanya, Hollanda, Irak ve Portekiz'dir. TİM'in verilerine göre (2022) Türkiye'nin en fazla ihracat yaptığı ülkeler ise Almanya, ABD, Birleşik Krallık, İtalya, Irak, İspanya, Fransa, Rusya Federasyonu, Hollanda ve İsrail'dir. Sıralama farklı olsa da Muğla'nın ihracatının olduğu başlıca ülkeler ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Muğla Sanayi İl Durum Raporu 2020'den alınan Şekil 2'de yer alan hesaplamalardan görüleceği üzere; ilk beş ülkenin Türkiye ihracatındaki payı (CR5), 2015-2020 döneminde %31,4 (2019) ile %34,0 (2016) arasında değişirken, ilk on ülkeye yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı (CR10) ise %48,3 (2019) ile %51,8 (2017) arasındadır. Muğla ili ihracatında ise CR5 %41,5 (2017) ile %50,0 (2015) arasında, CR10 %68,3(2018) ile %74,0 (2015) arasındadır. Muğla ilinin ihracattaki CR5 ve CR10 değerleri Türkiye'nin CR5 ve CR10 değerleri ile karşılaştırıldığında ilin ihracatının ülkelere göre yoğunlaşmasının Türkiye ihracatının yoğunlaşmasından yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Birikimli paylar yüksekse ihracatın belli ülkelere yoğunlaştığını ve bu ülkelere bir sorun olduğunda ihracat yapamama riskinin arttığını gösterirken; düşük olması ise ithalatta ülke yoğunlaşmasının düşük olduğunu ve riskin dağıtıldığını gösterir.⁶ Dolayısıyla Muğla ihracatındaki değerlerin Türkiye'den yüksekliği ildeki ihracatın ülkelere yoğunlaşması riskinin ilde daha fazla olduğunu göstermektedir.

⁶ Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Muğla İli Sanayi Durum Raporu 2020.

Şekil 2. Muğla İli İhracatının Ülkelere Göre Yoğunlaşması (Birikimli Yüzde Paylar)

Yoğunlaşma göstergesi	Türkiye						Muğla					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015	2016	2017	2018	2019	2020
CR1	9,6	10,2	9,9	9,8	9,2	9,4	12,4	13,7	10,7	12,8	12,5	12,5
CR2	16,8	18,2	16,1	16,3	15,4	16,0	23,6	25,5	19,3	21,4	22,7	22,7
CR3	23,4	23,9	22,1	21,9	21,1	22,0	33,7	37,1	27,6	30,0	30,9	30,8
CR4	28,1	29,1	27,8	27,3	26,5	27,4	43,1	43,5	34,8	37,3	38,7	38,0
CR5	32,8	34,0	33,4	32,4	31,4	32,2	50,0	49,8	41,5	43,9	46,1	45,0
CR6	36,8	38,2	38,7	37,0	35,9	36,4	56,8	56,0	47,9	50,0	52,6	51,8
CR7	40,6	41,9	42,9	41,3	40,3	40,4	62,2	60,3	54,1	56,2	58,8	57,8
CR8	43,9	45,6	46,9	44,2	43,5	43,4	67,0	64,2	60,1	60,8	63,9	62,1
CR9	47,1	49,1	49,5	46,5	46,0	46,2	71,7	67,9	65,1	65,2	68,3	66,3
CR10	49,8	51,7	51,8	48,9	48,3	48,9	74,0	71,5	68,9	68,3	70,6	69,9
Ülke sayısı	221	225	218	229	224	226	96	100	111	113	108	120

Tablo Notları: 1) İl dış ticaretinin ülkelere göre yoğunlaşması yıllar itibarıyla birikimli paylar dikkate alınarak incelenmiş ve ülke bazındaki birikimli paylarla karşılaştırılmıştır. Tabloda yer alan CR1 satırı en çok ihracat /ithalat yapılan birinci sıradaki ülkenin payını, CR2 satırı en çok ihracat/ithalat yapılan birinci ve ikinci sıradaki ülkelerin paylarının toplamını verir. Aynı şekilde CR3 en çok ihracat/ithalat yapılan ilk üç sıradaki ülkenin, CR4 en çok ihracat/ithalat yapılan ilk dört sıradaki ülkenin, CR5 en çok ihracat/ithalat yapılan ilk beş sıradaki ülkenin, CR10 ise en çok ihracat/ithalat yapılan ilk on sıradaki ülkenin ilin toplam ihracatından/ithalatından aldığı payları vermektedir.

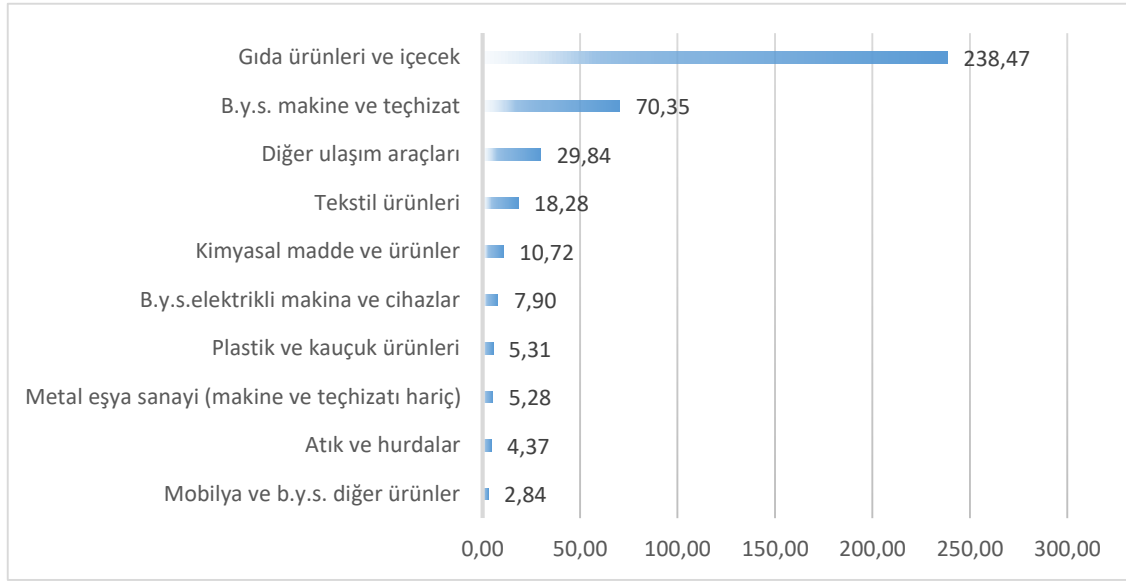
2) Birikimli paylar yüksekse ihracatın/ithalatın belli ülkelerde yoğunlaştığını ve bu ülkelerde bir sorun olduğunda ihracat/ithalat yapamama riskinin arttığını gösterirken; düşük olması ise ihracatta/ithalatta ülke yoğunlaşmasının düşük olduğunu ve riskin dağıtıldığını gösterir.

Kaynak: TÜİK verilerinden Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından üretilmiştir, Muğla İl Sanayi Durum Raporu, s. 47.

4. MUĞLA İTHALATINDA ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER

Muğla ili Türkiye genelinde illerin 2022 yılı dış ticaret ithalat sıralamasında 30. sırada yer almakta olup 2014-2022 yılları arasındaki dönemde ilin ithalatı dalgalı bir seyir izlemiştir. Muğla ili ithalatında 2022 yılı TÜİK verilerine göre öne çıkan 10 sektör incelendiğinde sırasıyla **gıda ürünleri ve içecek, b.y.s. makine ve teçhizat, diğer ulaşım araçları, tekstil ürünleri, kimyasal madde ve ürünler, b.y.s. elektrikli makine ve cihazlar, plastik ve kauçuk ürünler, metal eşya sanayi (makine ve teçhizat hariç), atık ve hurdalar, mobilya ve b.y.s. diğer ürünler** sektörlerinin 238,47 milyon dolar-2,84 milyon dolar aralığında ithalat ile öne çıktığı görülmektedir. (Şekil 3)

Şekil 3. Muğla İthalatında Öne Çıkan 10 Sektörün İhracat Değeri (Milyon \$)

Kaynak: TÜİK, 2022 Yılı Verileri

Muğla ilinin 2020-2022 yılları arasındaki dönem ithalat değerleri incelendiğinde; ***gıda ürünleri ve içecek, tekstil ürünleri, kimyasal madde ve ürünler, plastik ve kauçuk ürünler***, sektörlerinin sürekli bir artış gösterdiği, ***b.y.s. makine ve teçhizat sektörünün*** 2020 yılına göre 2021 yılındaki düşüşe geçtiği 2022 yılında ise 2020 yılındaki değer yaklaşık % 75 oranında arttığı ve dalgalı bir seyir izlediği, ***diğer ulaşım araçları*** sektörünün 2020 yılı değerinin 2021 de artış göstermesine rağmen 2022’de düşüşe geçti ve dalgalı bir seyir izlediği, ***b.y.s. elektrikli makine ve cihazlar, mobilya ve b.y.s. diğer ürünler, metal eşya sanayi (makine ve teçhizat hariç)*** sektörlerinin 2020 yılı değerinin 2021’de düşüşe geçtiği, 2022’de yükselişe geçmesine rağmen 2020 yılı değerine ulaşamadığı ve dalgalı bir seyir izlediği, atık ve hurdalar sektörünün bahse konu dönemde hafif bir artış gözlenmekle birlikte yakın değerlerde seyrettiği görülmektedir.

Muğla ilinin en fazla ihracat yaptığı ülkeler TÜİK’in 2020 yılı verilerine göre Fas, Moritanya, Fransa, Polonya, Norveç, Almanya, İtalya, Şili, Çin, Umman, Rusya Federasyonu, Güney Afrika Cumhuriyeti iken 2021 yılı verilerine göre Fas, Norveç, Fransa, İtalya, Moritanya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Çin, Şili ve Almanya’dır. Muğla ilinin 2022 yılında en fazla ithalat yaptığı ülkeler ise Fas, Norveç, İtalya, Çin, Umman, Moritanya, Fransa, Şili, Almanya, Romanya, İspanya ve Brezilya’dır. Söz konusu dönemde ithalat yapılan ülkeler incelendiğinde Fas’ın en fazla ithalat yapılan ülke ve en yüksek ithalat oranı ile yerini koruduğu, Norveç’in 2021’den itibaren 2. sıraya yükseldiği, Çin’in ise 2021 yılından itibaren en fazla ithalat yapılan on ülke arasına girmeye başladığı görülmektedir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Muğla Sanayi İl Durum Raporu 2020’den alınan Şekil 4’de yer alan hesaplamalardan görüleceği üzere; Türkiye’nin 2015-2020 döneminde ithalat yaptığı ülke sayısı 216 ile

225 arasında değişmiştir. Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı ilk beş ülke Çin, Rusya Federasyonu, Almanya, ABD ve İtalya'dır. 2015-2020 döneminde ülke ithalatındaki CR5 %37,9 (2017) ile %42,9 (2015) arasında; CR10 ise %53,8 (2017) ile %60,2 (2015) arasında dalgalanmıştır. Muğla ilinin 2015-2020 döneminde ithalat yaptığı ülke sayısı 69 ile 86 arasında değişmiştir. İl ithalatında CR5 %53,6 (2017) ile %66,9 (2016) arasında, CR10 ise %77,9 (2018) ile %83,6 (2019) arasındadır. İlin ithalattaki CR5 ve CR10 değerleri Türkiye'nin CR5 ve CR10 değerleri ile karşılaştırıldığında il ithalatının ülkelere göre yoğunlaşmasının Türkiye'nin ithalatının yoğunlaşmasından yüksek olduğu görülmektedir. Birikimli paylar yüksek olduğunda ithalatın belli ülkelerde yoğunlaştığını ve bu ülkelerde bir sorun olduğunda ithalat yapamama riskinin arttığını gösterirken; düşük olması ise ithalatta ülke yoğunlaşmasının düşük olduğunu ve riskin dağıtıldığını gösterdiği için önemlidir.

Şekil 4. Muğla İli İthalatının Ükelere Göre Yoğunlaşması (Birikimli Yüzde Paylar)

Yoğunlaşma göstergesi	Türkiye						Muğla					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015	2016	2017	2018	2019	2020
CR1	11,8	12,3	10,0	9,8	11,0	10,5	18,0	26,4	14,6	16,0	22,1	20,3
CR2	22,5	23,5	19,3	19,1	20,2	20,4	33,0	39,8	28,2	29,4	33,6	29,6
CR3	32,2	31,1	27,7	28,4	29,2	28,5	43,9	51,8	37,4	39,2	44,6	38,6
CR4	37,6	36,7	32,9	34,1	36,4	34,7	54,7	61,6	45,8	48,3	55,5	47,5
CR5	42,9	42,0	37,9	38,8	42,1	40,0	64,5	66,9	53,6	56,6	66,3	56,4
CR6	47,5	45,8	41,5	43,5	46,5	44,2	69,1	72,0	60,5	63,1	71,7	63,4
CR7	51,2	49,1	44,9	46,9	49,7	47,9	72,6	76,0	67,4	68,3	76,5	68,3
CR8	54,6	52,3	48,1	50,2	52,9	51,5	75,9	78,7	72,8	71,8	79,1	72,5
CR9	57,5	55,2	51,0	53,4	55,6	54,6	78,1	81,1	77,7	75,0	81,4	76,6
CR10	60,2	58,0	53,8	56,5	58,3	57,3	80,3	82,9	80,0	77,9	83,6	79,6
Ülke sayısı	220	225	222	220	217	216	79	69	81	79	86	85

Tablo Notları: 1) İl dış ticaretinin ülkelere göre yoğunlaşması yıllar itibarıyla birikimli paylar dikkate alınarak incelenmiş ve ülke bazındaki birikimli paylarla karşılaştırılmıştır. Tabloda yer alan CR1 satırı en çok ithalat yapılan birinci sıradaki ülkenin payını, CR2 satırı en çok ithalat yapılan birinci ve ikinci sıradaki ülkelerin paylarının toplamını verir. Aynı şekilde CR3 en çok ithalat yapılan ilk üç sıradaki ülkenin, CR4 en çok ithalat yapılan ilk dört sıradaki ülkenin, CR5 en çok ithalat yapılan ilk beş sıradaki ülkenin, CR10 ise en çok ithalat yapılan ilk on sıradaki ülkenin ilin toplam ithalatından aldığı payları vermektedir.

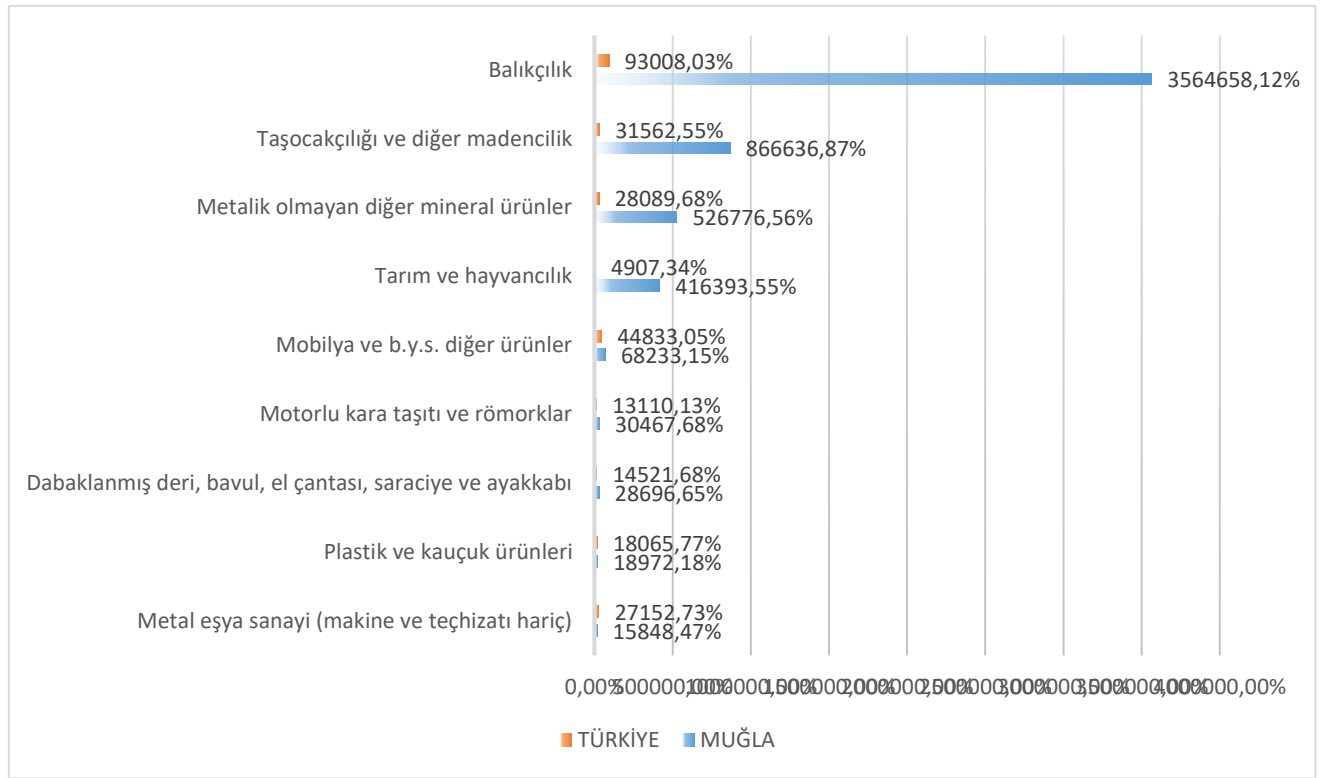
2) Birikimli paylar yüksekse ithalatın belli ülkelerde yoğunlaştığını ve bu ülkelerde bir sorun olduğunda ithalat yapamama riskinin arttığını gösterirken; düşük olması ise ithalatta ülke yoğunlaşmasının düşük olduğunu ve riskin dağıtıldığını gösterir.

Kaynak: TÜİK verilerinden Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından üretilmiştir, Muğla İl Sanayi Durum Raporu, s. 48.

5. MUĞLA'DA SEKTÖRLER BAZINDA İHRACATIN İTHALATI KARŞILAMA ORANI

Muğla'da sektörler bazında ihracatın ithalata oranı incelenip çıkan değer açısından ilk 10 sektör ele alındığında balıkçılık, taşocakçılığı ve diğer madencilik, metalik olmayan diğer mineral ürünler, tarım ve hayvancılık, mobilya ve b.y.s. diğer ürünler, motorlu kara taşıtı ve römorklar, dabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı, plastik ve kauçuk ürünleri, metal eşya sanayi (makine ve teçhizat hariç) sektörleri öne çıkmaktadır. Bu hesaplamada kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar sektörü hesaplama dışında bırakılmıştır. Öne çıkan bu sektörler Türkiye'nin ihracatının ithalatı karşılama oranı ile karşılaştırılmıştır (Şekil 5).

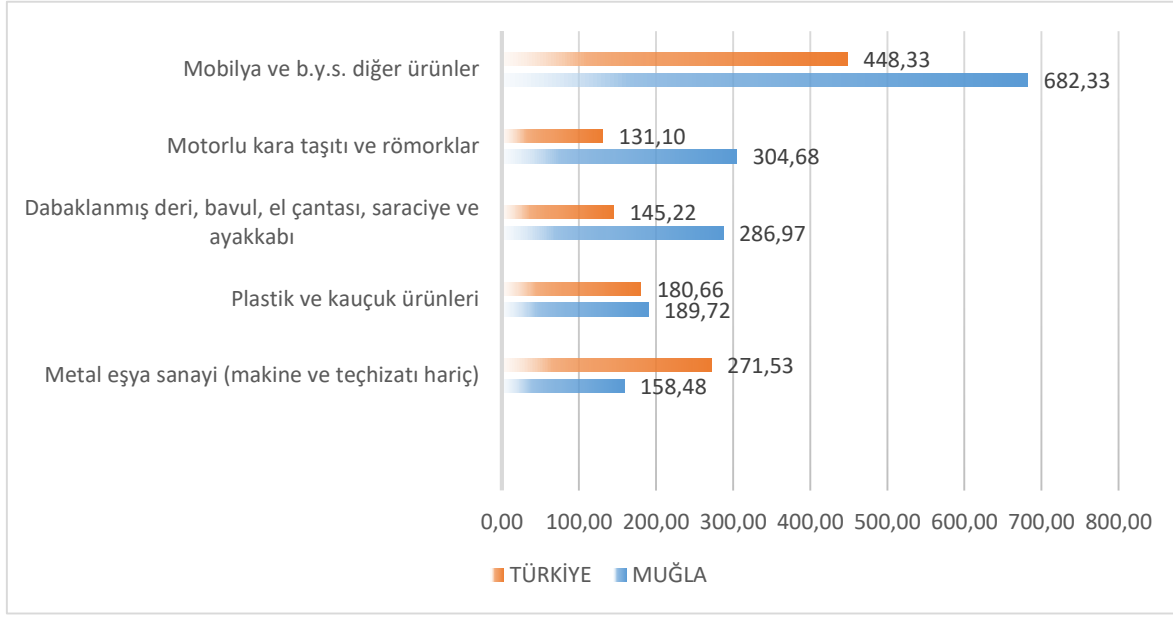
Şekil 5. Muğla'da Sektörler Bazında İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

Kaynak: 2022 Yılı TÜİK Verileri İle GEKA Tarafından Hesaplanmıştır.

Şekil 5'de yer alan sayısal değerler ihracatın ithalata oranının yüz ile çarpılması ile elde edilmiştir. Bu kapsamda değerin yüksek olması ilgili sektördeki ihracatın yüksek olup ithalat değerinin düşük olmasını göstermektedir. Şekil 6'da Muğla'da sektörler bazında ihracatın ithalatı karşılama oranı ilk dört sektör dışında kalan 6 sektörün durumu açısından incelenmiştir.

Şekil 6. Muğla’da Sektörler Bazında İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (İlk 5-10 Sektör)

Kaynak: 2022 Yılı TÜİK Verileri İle GEKA Tarafından Hesaplanmıştır.

Şekil 5 ve 6’dan görüleceği üzere metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç) söz konusu 10 sektörün dokuzunda Muğla ilinin ihracatının ithalatını karşılama oranı Türkiye’nin oranından daha yüksektir. Bu durum öne çıkan sektörlerdeki ithalatın düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Örneğin Muğla ilinin başat sektörü olan balıkçılık sektöründe 2022 yılı ihracat değeri 327,8445 milyon dolar iken ithalat değeri 0,919708 milyon dolardır. Bu durum ilin deniz balıkları avcılığı, içsu ürünleri avcılığı, su ürünleri yetiştiriciliği, çiftlik faaliyetlerini de kapsayan balıkçılık sektöründeki kendi kendine yetebilmesini göstermektedir. Ancak bu durum su ürünleri stoklarının planlı ve sürdürülebilir kullanımı, kirlilik ve yem, antibiyotik gibi ihtiyaçlar ile de ilişkili olduğundan entegre balıkçılık politikaları ile sektörün gelecek planlamasını gerçekleştirilmesine de bağlıdır.

Muğla ilinde Gayrisafi Yurtiçi Hasıla içerisinde tarımsal faaliyetlerin payı ülkenin genel payından daha yüksek sanayinin payı ise daha düşüktür. Muğla ili tarım ve hayvancılık sektörü ihracat değeri TÜİK 2022 yılı verilerine göre 42,435749 milyon dolar iken ithalat değeri 1,019126 milyon dolardır. Ayrıca sektördeki ithalat değeri 2020 yılı değerine göre yaklaşık dört bir azalma göstermiştir. Bu durum Türkiye’nin genel değerinden daha iyidir. Çünkü Türkiye’nin tarım ve hayvancılık sektöründeki 14331,18 milyon dolar olan ithalat değeri 7032,797 milyon dolar olan ihracat değerinden yüksektir. Türkiye’de sektör dış ticaret açığı verirken Muğla ilinde dış ticaret fazlası görülmektedir.

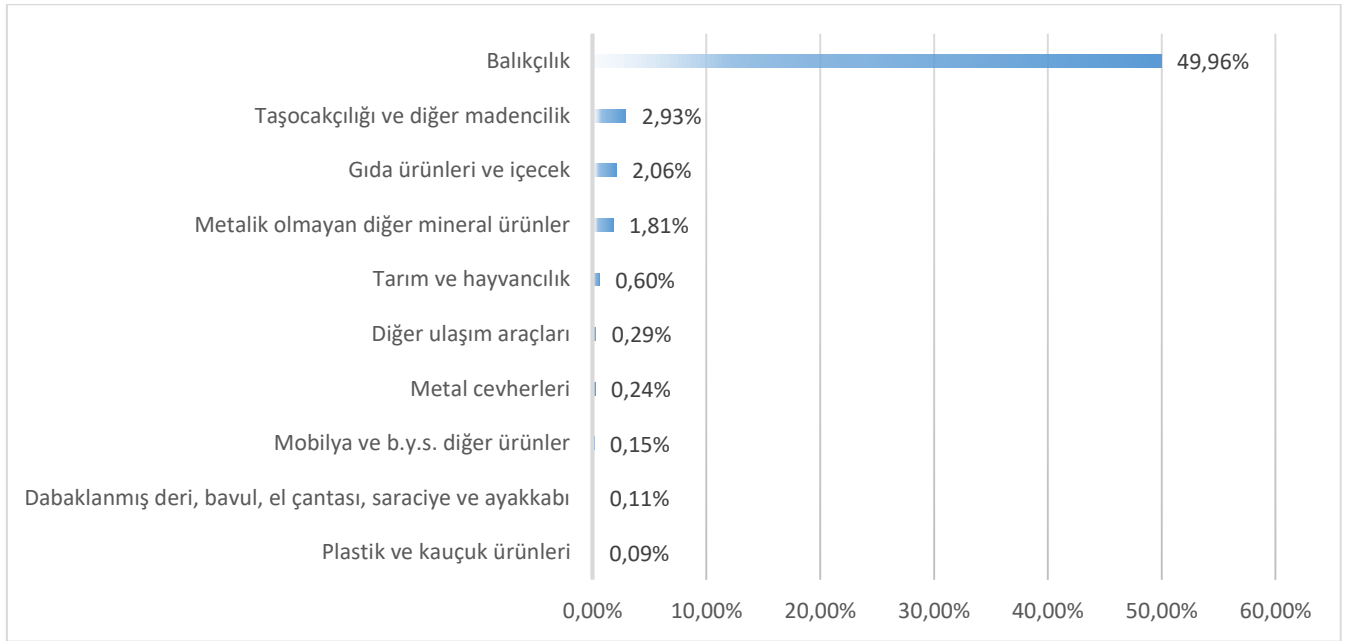
Muğla ilinin ihracatının ithalatını karşılama oranı değerinin ilk 10 sektörde Türkiye’nin oranından düşük çıktığı tek sektör olan metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç) ihracatın ithalatı karşılama oranına

bakıldığında 2022 yılı TÜİK verilerine göre; ihracat 8,365432 milyon dolar iken ithalat 5,278386 milyon dolardır. Türkiye'nin metal yapı malzemeleri, tanklar, sarnıç ve buhar kazanı imalatı, metal inşaat doğraması imalatı, merkezi ısıtma radyatörleri ve kazanları imalatı, diğer metal eşyaların imalatı gibi alt sektörleri içinde barındıran sektördeki ihracat değeri 11.699,25 milyon dolar iken ithalat değeri 4.308,681 milyon dolardır.

6. TÜRKİYE İHRACATINDA MUĞLA'NIN ÖNE ÇIKTIĞI SEKTÖRLER

Türkiye ihracatında Muğla ilinin öne çıktığı sektörler **balıkçılık, taşocakçılığı ve diğer madencilik, gıda ürünleri ve içecek, metalik olmayan diğer mineral ürünler, tarım ve hayvancılık, diğer ulaşım araçları, metal cevherleri, mobilya ve b.y.s. diğer ürünler, dabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı, plastik ve kauçuk ürünler** sektörleridir. (Şekil 7)

Şekil 7. Türkiye İhracatında Muğla'nın Öne Çıktığı Sektörler

Kaynak: TÜİK, 2022 Yılı Verileri

Türkiye'deki ihracatçı iller sıralamasında 24. sırada olan Muğla ili balıkçılık sektöründe ülke ihracatının yaklaşık yarısını tek başına gerçekleştirmektedir. Muğla ilinin Türkiye ihracatında öne çıktığı ikinci sektör taşocakçılığı ve diğer madenciliktir. İldeki taş ocakçılığı ve diğer madencilik ile üçüncü sırada yer alan sektör olan metalik olmayan diğer mineral ürünlerin üretimi sektörleri hem imalat hem ihracat açısından önem taşıyan ekonomik faaliyet alanlarıdır. Muğla ilinin yer altı kaynakları çeşitliliği ve zenginliği yüksek olup bunların başında mermer, krom ve linyit gelmektedir. Ayrıca feldspat, grafit,

kalsit başta olmak üzere, kuvars, zımpara, alüminyum, dolomit ve mika madeni üretimi yapılmaktadır. Türkiye'nin krom potansiyelinin yaklaşık % 6'sını Muğla-Denizli arasındaki ofiyolit birimleri içerisinde bulunan krom yatakları oluşturmakta olup Muğla ilinde fazla sayıda arama ve üretim yapılmış krom yatak ile zuhurları bulunmaktadır. Bunlar ağırlıklı olarak Fethiye, Dalaman, Köyceğiz ilçeleri ile Marmaris ve Ula ilçelerindedir. Söz konusu kaynaklar ile ildeki mermer yatakları ilin Türkiye ihracatında öne çıkmasına ve yaklaşık %3'lük pay almasına kaynaklık etmektedir. Mermer işlemeciliği de diğer mineral ürünlerin üretimi kapsamında ilin önemli ekonomik faaliyetlerindendir. İlde metalik olmayan diğer mineral ürünler sektöründeki ihracat ise Türkiye ihracatının yaklaşık %2'sini karşılamaktadır.⁷

Muğla ilinde sanayi işletmelerinin sektörel dağılımı incelendiğinde, ilk sırada gıda ürünleri imalatı gelmektedir. İlin ekonomisinde gıda ürünleri ve içecek sektörü hem üretim olarak baskın hem ihracat anlamında öne çıkmaktadır. Türkiye 'de Muğla ilinin ihracatta öne çıktığı üçüncü sektör olarak %2'nin üzerinde bir paya sahiptir. Gıda ürünleri ve içecek sektörü ile bağlı olan bir başka sektör tarım ve hayvancılık ise %0,60'lık oranla Türkiye ihracatında Muğla ilinin öne çıktığı beşinci sektördür. Burada özellikle ilde bulunan endemik türler, tıbbi ve aromatik bitkilerin varlığı ile söz konusu bitkilerin işlenmesiyle elde edilen ürünler iki sektör için de değerlendirilmesi ve geliştirilmesi önem taşıyan bir potansiyele sahiptir. Muğla ilinde sığla, kekik, adaçayı, defne, zeytin ve laden yaprağı, papatya, kantaron, nergis, sandal, lale, ekinezya, zambak, yasemin, gül, menekşe, manolya, turuncgil çiçeği ve kabuğu, yabancı mersin, turuncgil çiçeği gibi çok sayıda tıbbi ve aromatik bitki türü bulunmaktadır.

Türkiye ihracatında Muğla'nın öne çıktığı sektörler arasında giderek daha fazla gelecek vadeden diğer ulaşım araçları sektörü de bulunmaktadır. Muğla'da son yıllarda giderek daha fazla ivme kazanan yat ve tekne imalatı ilin ekonomisinde katma değer üreten önemli bir faaliyet alanıdır. Türkiye ihracatında %0,29 oranına sahiptir. Bu oranın ilerleyen yıllarda artması ve sağlanan katma değer çeşitlendirilmesi planlanmaktadır.

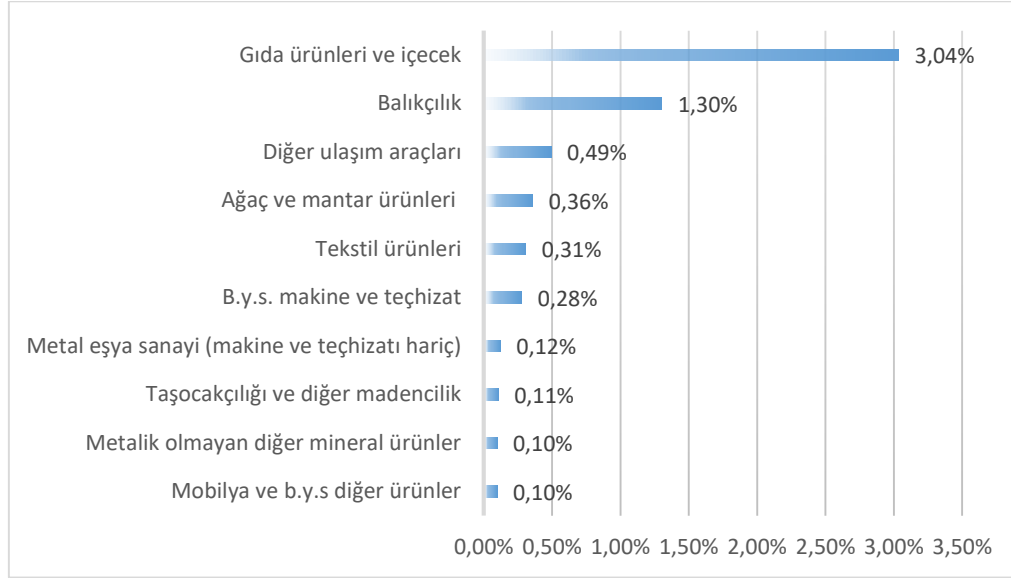
7. TÜRKİYE İTHALATINDA MUĞLA'NIN ÖNE ÇIKTIĞI SEKTÖRLER

Türkiye ithalatında Muğla ilinin öne çıktığı sektörler ***gıda ürünleri ve içecek, balıkçılık, diğer ulaşım araçları, ağaç ve mantar ürünleri, tekstil ürünleri, b.y.s. makine ve teçhizat, metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç), taşocaklığı ve diğer madencilik, metalik olmayan diğer mineral ürünler, mobilya ve b.y.s. diğer ürünler*** sektörleridir. (Şekil 8)

⁷ Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Muğla İli Sanayi Durum Raporu 2020; Muğla İli Maden ve Enerji Kaynakları, https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/Mugla_Madenler.pdf

Muğla ili Türkiye’deki illerin ithalat sıralamasında 30. sırada yer almakta olup ihracat ve ithalatı arasındaki ilişki açısından dış ticaret fazlası veren bir ildir.

Şekil 8. Türkiye İthalatında Muğla’nın Öne Çıktığı Sektörler

Kaynak: TÜİK, 2022 Yılı Verileri

Türkiye ve Muğla ili gıda ürünleri ve içecek sektöründe önemli bir potansiyele sahiptir. Muğla ili ihracatın ithalatı karşılama oranı açısından değerlendirildiğinde sektörde dış ticaret fazlasına sahiptir. Bununla birlikte Muğla’nın Türkiye ithalatındaki payı açısından ilin diğer sektörlerine göre önemli bir oranda daha yüksek payı olan sektör, gıda ve içecek sektörüdür. İlin ihracatında ve ildeki sanayi işletmeleri dağılımda önde olan gıda ürünleri ve içecek sektöründe Muğla ili Türkiye’de en fazla ithalat yapan 5. ildir. Tarımsal ürünlerin çeşitliliği, gıda ürünleri ve içecek üretim potansiyeli, gıda imalatındaki işletmelerin ildeki başatlığı ve ihracatta öne çıkması düşünüldüğünde ihracatın yanı sıra sektördeki ithalatın yüksekliği de dikkat çekmektedir. Bu durum, üretilmeyen/yeterince üretilmeyen ürünlerin ithalatı ya da imalatı ara ürün olarak kullanılan ürünlerin ithalinden kaynaklanmaktadır. Türkiye’nin gıda ürünleri ve içecek sektöründe en fazla ithal ettiği ürünler ile benzerlik göstererek bitkisel yağlar, hayvan yemi, çay, kahve, kakao gibi baharatların yanı sıra ilin potansiyelini yeterince katma değerli ürüne dönüştürememesinde de kaynaklanan örneğin tıbbi ve aromatik bitkilerden elde edilen uçucu yağların ithal edilmesinden de kaynaklanmaktadır.

Balıkçılık Muğla’nın en güçlü olduğu ve Türkiye ihracatının yarısını karşıladığı bir sektör olmasına rağmen, Türkiye ithalatında ilin öne çıktığı 2. sektördür. Muğla ili Türkiye’de balıkçılık sektöründe en fazla ithalat yapan 3. ildir. Bu durum balık yemi, antibiyotik ile balıkçılık, balık üretme ve yetiştirme çiftliklerinin işletilmesi ve balıkçılıkla ilgili diğer hizmetlerden kaynaklanmaktadır.

Diğer üretim araçları sektöründe ihracat önem kazanmaya başladığı gibi ithalatı il Türkiye’de en fazla ithalat yapan 10. ildir. Sektörde ihracatın ithalatı karşılama oranı % 42,31’dir. Muğla ili diğer üretim araçları sektöründe dış ticaret açığı vermektedir. İlde önemli bir üretim potansiyeline sahip sektör giderek ivme kazanmaktadır. Yat ve ahşap teknelerin ithalatı, yat ve ahşap tekne imalatı ile onarımı için gerekli ürünlerin ithalatı gibi kalemler ithalat değerini oluşturmaktadır.

8. MUĞLA’NIN SEKTÖREL BAZDA DIŞ TİCARET KONUMU

Muğla ili dış ticaret fazlası veren, 2022 yılı verilerine göre ihracatta 24. sırada ve ithalatı 30. sırada yer alan bir ildir. Muğla’nın sektörel bazda dış ticaret konumu Türkiye’deki diğer öne çıkan iller ile birlikte değerlendirildiğinde; ilin ihracat sıralaması açısından Türkiye’de öne çıktığı sektörler balıkçılık, taşocakçılığı ve diğer madencilik, metalik olmayan diğer mineral ürünler, diğer ulaşım araçları, gıda ürünleri ve içecek, metal cevherleri, mobilya ve b.y.s. diğer ürünler, dabalıanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı, kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar, tarım ve hayvancılık sektörleridir.

Tablo 1. Muğla’nın Sektörel Bazda Dış Ticaret Konumu

Sektör	MUĞLA SIRALAMASI	1. İL	2.İ L	3.İL
Balıkçılık	1	Muğla	İzmir	İstanbul
Metalik olmayan diğer mineral ürünler	10	İstanbul	İzmir	Kocaeli
Taşocakçılığı ve diğer madencilik	10	İstanbul	Ankara	Aydın
Diğer ulaşım araçları	13	İstanbul	Ankara	Yalova
Gıda ürünleri ve içecek	11	İstanbul	Gaziantep	İzmir
Metal cevherleri	17	İstanbul	Ankara	Elazığ
Mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler	20	İstanbul	Çorum	Bursa
Dabalıanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı	21	İstanbul	Gaziantep	İzmir
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar	22	İstanbul	Kocaeli	İzmir
Tarım ve hayvancılık	23	Mersin	İzmir	İstanbul

Kaynak: TÜİK, 2022 Yılı Verileri

Muğla dış ticaret fazlası olan özellikle balıkçılık sektöründeki ihracat kapasitesi ile Türkiye’de öne çıkan önemli bir kıyı ilidir. Türkiye’nin balıkçılık sektöründeki ihracatçı illeri sırasıyla Muğla, İzmir ve İstanbul’dur.

Muğla ilinin ihracatta öne çıkan 3. sektörü olan metalik olmayan diğer mineral ürünler sektöründeki Türkiye’nin en ihracatçı illeri İstanbul, İzmir ve Kocaeli’dir. Mermer işletmeciliğinde önemli bir yeri olan Muğla ili ise 10. sırada yer almaktadır.

Muğla ilinin ihracatta öne çıkan 4. sektörü olan taş ocaklığı ve diğer madencilik sektöründeki Türkiye’nin en ihracatçı illeri İstanbul, Ankara ve Aydın’dır. Krom, linyit, feldispat ve mermer gibi önemli yeraltı zenginlik kaynağına sahip Muğla ili ise 10. sırada yer almaktadır.

Muğla ilinin ihracatında 7. öne çıkan sektör olan ve Muğla’nın Türkiye ihracatı ile ithalatında öne çıktığı sektörler arasında yer alan diğer ulaşım araçları sektöründe il özellikle yat ve ahşap tekne imalatı ile 13. sıradadır. Türkiye’de söz konusu sektörün önde gelen illeri ise sırasıyla İstanbul, Ankara ve Yalova’dır.

Muğla ilinin ihracatta 5. öne çıkan sektörü olan tarım ve hayvancılık sektöründe Türkiye’nin ilk üçte yer alan illeri sırasıyla Mersin, İzmir ve İstanbul’dur. Muğla ise 23. sıradadır. Verimli tarım toprakları, iklimi, ürün çeşitliliği, tıbbi aromatik bitki yetiştiriciliği potansiyeli ile Muğla ilinin varolan ihracat potansiyelinin daha yüksek olduğu ve henüz beklenen düzeyde kullanamadığı düşünülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Muğla ili dış ticaret fazlası veren, ihracatta 24. sırada ve ithalatta 30. sırada yer alan bir ildir. Muğla ili dış ticaret verilerini kullanarak ihracat ve ithalatta öne çıkan sektörleri belirlemek ve ilin ekonomik yapısındaki rolünü analiz etmek, ilin önde gelen sektörlerindeki konumunu sektörün diğer öncü illeri ile karşılaştırmak amacıyla yapılan çalışmada birtakım çarpıcı sonuçlar da açığa çıkmıştır. İlin ihracatı 2014-2022 yılları arasındaki dönemde genel olarak artış eğilimindeyken, ilin ithalatı ise daha dalgalı bir eğilim göstermiştir.

Muğla hizmetler sektörü özellikle turizm ile özdeşleşmiş olsa da Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir yeri olan bir kenttir. Özellikle balıkçılık sektöründe Türkiye ihracatının yaklaşık yarısını karşılamaktadır. İlin ekonomisinde iki önemli ihracatçı sektörü gıda ürünleri ve içecek ile balıkçılık sektörleri uzun yıllardır ilk iki sırayı paylaşmaktadır. Balıkçılık Muğla'nın en güçlü olduğu ve Türkiye ihracatının yarısını karşıladığı bir sektör olmasına rağmen, Türkiye ithalatında ilin öne çıktığı 2. sektördür. Muğla ili Türkiye'de balıkçılık sektöründe en fazla ithalat yapan 3. ildir (Tablo 2). Bu durum balık yemi, antibiyotik ile balıkçılık, balık üretme ve yetiştirme çiftliklerinin işletilmesi ve balıkçılıkla ilgili diğer hizmetlerden kaynaklanmaktadır. İlin balıkçılık sektöründe yükselen ivmeyi sürdürerek dış ticarete rekabet gücünün artarak devam edebilmesi, sektördeki gelişmenin sürdürülebilir olması üretim planlaması, katma değerli ürünlerin üretilmesi, entegre balık stoklarının sürdürülebilir yönetimi ile birlikte ithalat rakamlarında kendini gösteren yem, antibiyotik, hammaddede olan dışa bağımlılığının daha da azaltılmasına da bağlıdır.

Bunun yanı sıra ilin sanayisinde gıda ürünleri ve içecek imalatı firmalarının ağırlıklı olması ve bunun ihracata yansiyarak ilin ihracattaki en başarılı ilk iki sektöründen biri olması da ilgi çekicidir. Ancak gıda ürünleri ve içecek sektöründeki ithalat da fazladır. Tarımsal ürünlerin çeşitliliği ve buna dayanan gıda ürünleri ve içecek üretim potansiyeli, gıda imalatındaki işletmelerin ildeki oranının yüksekliği ve ihracatta öne çıkması düşünüldüğünde ihracatın yanı sıra sektördeki ithalatın yüksekliği de dikkat çekmektedir. Bu durum, üretilmeyen/yeterince üretilmeyen ürünlerin ithalatı ya da imalatı ara ürün olarak kullanılan ürünlerin ithalinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin gıda ürünleri ve içecek sektöründe en fazla ithal ettiği ürünler ile benzerlik göstererek bitkisel yağlar, hayvan yemi, çay, kahve, kakao gibi baharatların yanı sıra ilin var olan potansiyelini yeterince katma değerli ürüne dönüştürememesinden de kaynaklanan örneğin tıbbi ve aromatik bitkilerden elde edilen uçucu yağların ithal edilmesinden gibi durumlardan da kaynaklanmaktadır.

Muğla ilinin coğrafi ve iklimsel özellikleri ile tıbbi ve aromatik bitki çeşitliliği dikkate alındığında, ürünlerin işlenmeden doğrudan dış pazara sunulması yerine işlenerek uçucu yağ eldesi, kozmetik ürün, vitamin, ilaç gibi katma değeri yüksek ürünlerin üretimine odaklanılmasının önemi anlaşılmaktadır. Bitkisel üretim alanlarının genişletilmesi, üretim planlanması yapılması, ürün çeşitliliğinin sağlanması imalat için hammadde tedarikinin sürekliliği açısından önemlidir. Bu durum katma değerli ürünlerin üretilerek ihracattan daha fazla pay alınmasını ve ithalat değerlerinin azalmasını sağlayacaktır.

İlin lokomotif sektörlerindeki sermaye birikiminin imalat sanayinde daha fazla kullanılması ile ortaya çıkan katma değeri yüksek ürünler Muğla ekonomisinin canlanmasında önemli olup özellikle son yıllarda Bodrum'da ve Milas'ta artan yat ve tekne imalatı ile ihracatı bunun bir işaretidir. Önemli bir ivme yakalayan katma değeri yüksek bir sektör olan yat ve ahşap tekne imalatında ihracatın giderek artış göstermesi söz konusu sektörde rekabetçiliğin geliştirilmesi sektörün sürdürülebilirliği ve potansiyelin değerlendirilebilmesine bağlıdır. Sektörün bu anlamda en önemli eksiklikleri seri üretime tam olarak geçilememesi, pazarlama ile buna bağlı satış sonrası destek hizmetlerinin rakip ülkelere göre istenilen yeterlilik düzeyinde olmamasıdır. Bu kapsamda kendi sektörü ile sınırlı kalmayıp kendisi ile birlikte yan sektörlerini de geliştiren yat ve tekne imalatı sektöründe istikrarın ve sürdürülebilirliğin sağlanması için öncelikle gerekli fiziksel altyapıların tamamlanması, yasal mevzuat ve geniş kapsamlı destekler ile sektörün desteklenmesi anahtar konulardır.

Bununla birlikte ilin ekonomisinde önemli yeri olan taş ocakçılığı ve madencilik ile diğer mineral ürünlerin imalatı sektörleri de ilin ihracat ve ithalatında öne çıkan sektörler arasındadır. Özellikle Yatağan ile Kavaklıdere'de yoğunlaşan mermer işleme fabrikalarının kümelenme kapasitesini artırmak, katma değerli ürün üretimine yönelmek, temiz üretimi yaygınlaştırmak, atıklardan ürün eldesini çoğaltmak ve maliyetlerini azaltmak için planlamalar yapılması ile markalaşmaya önem verilmesi sektörlerin rekabet ve ihracat potansiyeline katkı sağlayacaktır.

Muğla ilinin ihracat ve ithalatındaki ülkelere göre yoğunlaşmanın Türkiye ihracat ve ithalatındaki yoğunlaşmadan yüksek olması bu ülkelerde bir sorun olduğunda ihracat ve/veya ithalat yapamama riskinin yüksekliğini göstermektedir. Örneğin ilin ithalatında açık ara Fas'ın ilk sıradaki ülke olması, bu ülke ile olası olumlu olmayan bir durumda yüksek bir riski açığa çıkarabilecektir. Benzer şekilde ihracatın ağırlıklı olarak Avrupa Birliği ülkelerine olması veya en fazla ihracat yapılan ülkeler arasında Rusya'nın önde gelen ülkelere olması olası farklı bir durumda ihracat gelirlerinin etkilenmesi riskini yaratabilecektir. Muğla ilinin bu kapsamda dış pazar çeşitliliğini hem ihracat hem de ithalat açısından genişletmesinde fayda görülmektedir. İlin ihracatındaki riskleri azaltmak üzere pazar çeşitlendirme ihtiyacı ve pazar kaybından oluşabilecek risklerin bertaraf edilmesi için çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Ayrıca ilin lojistik ve ulaşım imkânlarının iyileştirilmesi, deniz ve demiryolu ulaşım imkânlarının çevresel konular önemsenerek geliştirilmesi de ihracat açısından olumlu sonuçlar getirebilecektir.

Muğla ilinin dış ticaret verilerini kullanarak yapılan kapsamlı bir analizi sunan çalışma ile ilin ihracat ve ithalatının sektörel dağılımını belirlenmiş, ülke bazında dış ticaret performansını değerlendirilmiş ve ulaşılan sonuçlar ile gelecek döneme dair öneriler geliştirilmiştir.

Özetle, Muğla iline ilişkin gerçekleştirilen dış ticaret verilerin analizine ve kıyaslamasına ilişkin bu çalışmanın, ilin ihracat potansiyelinin geliştirilmesi, gelecek vadeden sektörlerinin belirlenmesi ve ivmesinin artırılması, bazı sektörlerdeki ürünlerin doğrudan işlenerek dış pazarlara ulaştırılması yerine katma değerli ürün çeşitliliğinin geliştirilmesine yönelinmesi, pazar çeşitlendirilmesine odaklanılarak ihracatta ve ithalatta belirli ülkelere yoğunlaşılmasının yarattığı risklerin bertarafına dair planlama, yatırım ve destekleme faaliyetlerinin belirlenmesinde veri kaynağı olarak yol gösterici olacağı öngörülmektedir.

Tablo 2. Muğla Dış Ticaret Genel Konumu

ISIC REV 3 (DÜZEY 2)		İHRACAT (Milyon \$)			İTHALAT (Milyon \$)			İHRACAT TR PAYI	İTHALAT TR PAYI	İHRACAT TR 81 İL SIRASI	İTHALAT TR 81 İL SIRASI
		2020	2021	2022	2020	2021	2022	2022	2022	2022	2022
1	Tarım ve hayvancılık	42,279096	50,56339	42,43575	3,893931	3,929206	1,019126	0,60%	0,01%	23	62
2	Ormancılık ve tomrukçuluk	0,000173	0,000169	0	0,022674	0,026665	0,027498	0,00%	0,02%	61	37
5	Balıkçılık	258,986849	303,4999	327,8445	0,412678	1,31225	0,919708	49,96%	1,30%	1	3
13	Metal cevherleri	2,511116	4,561724	5,041944	0	0	0	0,24%	0,00%	17	31
14	Taşocaklığı ve diğer madencilik	38,591349	61,82742	56,26969	0,055562	0,481617	0,649288	2,93%	0,11%	10	33
15	Gıda ürünleri ve içecek	155,726121	216,6321	368,8167	155,9462	185,0483	238,4701	2,06%	3,04%	11	5
17	Tekstil ürünleri	4,752382	5,068353	5,597147	6,31656	6,77219	18,28457	0,03%	0,31%	32	19
18	Giyim eşyası	8,400256	0,955139	0,653357	0,418552	0,317309	0,429387	0,00%	0,02%	48	19
19	Dabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı	0,419633	0,91521	1,990497	0,024946	0,286642	0,693634	0,11%	0,06%	22	23
20	Ağaç ve mantar ürünleri (mobilya hariç); hasır vb. örülerek yapılan maddeler	0,18005	0,595709	0,356241	1,808752	2,848837	2,394786	0,02%	0,36%	55	19
21	Kağıt ve kağıt ürünleri	0,368437	0,168954	0,171983	0,010084	0,033907	0,123811	0,00%	0,00%	49	54
22	Basım ve yayım; plak, kaset vb.	0,00844	0,028003	0,021605	0,050417	0,050292	0,06149	0,01%	0,03%	33	25
23	Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar	0	0	1,284569		0,010868	0,000149	0,01%	0,00%	22	52
24	Kimyasal madde ve ürünler	2,279343	1,435711	1,843562	4,542254	8,181918	10,7249	0,01%	0,02%	56	44
25	Plastik ve kauçuk ürünleri	1,273656	2,527038	10,06769	2,725278	4,98938	5,306553	0,09%	0,09%	31	26
26	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	76,140941	104,332	132,5136	0,936935	2,748554	2,515557	1,81%	0,10%	10	37
27	Ana metal sanayi	0,561103	1,100006	2,577933	0,149714	1,371489	2,825392	0,01%	0,01%	45	48
28	Metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)	2,567523	3,06294	8,365432	17,87136	4,682017	5,278386	0,07%	0,12%	41	26
29	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	2,453156	3,272005	8,765863	40,11339	27,35392	70,35102	0,04%	0,28%	42	23

ISIC REV 3 (DÜZEY 2)		İHRACAT (Milyon \$)			İTHALAT (Milyon \$)			İHRACAT TR PAYI	İTHALAT TR PAYI	İHRACAT TR 81 İL SIRASI	İTHALAT TR 81 İL SIRASI
		2020	2021	2022	2020	2021	2022	2022	2022	2022	2022
30	Büro, muhasebe ve bilgi işleme makinaları	0	0,006521	0,007074	0,3677	0,468466	0,593566	0,00%	0,02%	45	23
31	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makina ve cihazlar	0,245812	0,698741	1,537502	8,287694	1,290832	7,895716	0,02%	0,08%	43	26
32	Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları	0,011474	0,012268	0,098169	0,227685	0,489577	2,046493	0,01%	0,03%	30	28
33	Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat	0,084806	1,479468	0,187225	2,394705	1,781434	1,864239	0,01%	0,03%	41	32
34	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	0,252847	0,355027	2,645262	0,245587	0,284628	0,868219	0,01%	0,00%	34	33
35	Diğer ulaşım araçları	2,838894	9,729796	12,62444	31,49011	46,26378	29,83951	0,29%	0,49%	13	10
36	Mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler	12,514522	19,54696	19,37319	5,515851	2,240315	2,839263	0,15%	0,10%	20	20
51	Atık ve hurdalar	0,005562	0,149972	0,121918	4,183002	4,335656	4,369516	0,01%	0,03%	44	33
92	Eğlence, kültür ve sporla ilgili faaliyetler	0,000001	0,000153	0,000351	0,011704	0,010883	0,018062	0,00%	0,03%	39	24

KAYNAKÇA

TÜİK, Dış Ticaret Verileri.

Türkiye İhracatçılar Meclisi, İhracat Verileri.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Muğla İli Sanayi Durum Raporu, 2020.

TOBB, Muğla Ticaret ve Sanayi Odası, Muğla Ticret Borsası, Bodrum Ticaret Odası, Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası, Marmaris Ticaret Odası, Milas Ticaret ve Sanayi Odası, Muğla Ekonomik Görünüm Raporu.

Dünya Gazetesi, Muğla'dan 84 ülkeye su ürünleri ihraç edildi, (Tarım İl Müdürünün Açıklaması), 23 Ocak 2023.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Muğla İli Sanayi Durum Raporu 2020; Muğla İli Maden ve Enerji Kaynakları,<<https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/Mugla_Madenler.pdf>>>, (26 Mayıs 2023)

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı

Muğla İli Dış Ticaret Eğilimi

Haziran 2023

Pamukkale Teknokent Kınıklı Mh. Hüseyin Yılmaz Cd. No:67
B Blok Kat:2 20070 Pamukkale/Denizli

Tel: (0258) 371 88 44

E-Posta: info@geka.gov.tr | www.geka.gov.tr

Kalkınma Ajansı Yayınları Bedelsizdir, Satılamaz.